

Zsoldos Attila

Egy posztumusz Jakó-kötetről

A kötet¹, amelyről a következőkben néhány szót szólok, a Jakó Zsigmond hosszú és eredményes pályafutása során született tanulmányok egy részét adja közre. A szerzői tanulmánygyűjtemény mindig érdekes, érdekesebb, mint önmagukban a közölt írások. Ha a szerző maga állítja össze anyagát, a kötet rávilágíthat olyan szempontokra, amelyek a külső szemlélő, azaz az olvasó számára nem szükségképpen magától értetődőek. Még érdekesebb, ha a szerzőnek alkalma van az idő előrehaladtával több efféle kötetet is közreadnia, mert ebben az esetben a szakmai életút alakulásáról is egyfajta képet alkothatunk. Jakó Zsigmondnak megadatott ez a lehetőség, így felmerülhetne jelen kötet anyagát egybevetni a korábbiakéval, csakhogy az értelmetlen lenne.

Jelen kötet ugyanis, melynek kiadásával a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontjának Történettudományi Intézete járul hozzá a méltó megemlékezéshez, posztumusz kiadvány, így különös felelősség nehezedett a szerkesztők, Dáné Veronka, Fejér Tamás és Jakó Klára vállára. A kötetnek átfogó képet kellett adnia a pályafutásról, miközben célszerű volt kerülni az ismételt újraközléseket. A szerkesztők végül három nagyobb csomópont köré rendezték a kötet anyagát: a levéltártörténet és levéltárügy mellett a forráskritika és a történeti segédtudományok körébe illeszthető írásokat választottak, s végül a település- és társadalomtörténet kerül sorra. A döntés helyes voltához aligha férhet kétség. Mindhárom téma kiemelkedő szerepet játszott Jakó Zsigmond szakmai életútjában. A kötet anyaga végigkíséri a szerző szakmai életútját: 1942-től a 2000-es évek elejéig publikált írások kaptak helyet benne, miközben több írás eddig a hagyatéknak mélyén lapult, és először olvasható nyomtatásban, jellemzően többségük forráskiadás.

Feltűnően nagy számban tűnnek fel a kötetben az 1940-es évek írásai. Ebben az esetben azonban nem az ifjúkori első próbálkozások felé forduló nosztalgikus elrövedésről van azonban szó – ami, egyébiránt, nem lenne kifogásolható –, hanem sokkal inkább annak egyszerű tudomásul vételéről, hogy Jakót tehetsége, képzettsége és munkabírása már a pálya elején teljes értékű szakemberré tette. Aki kezébe vette már egyik első megjelent írását, a Bihar megye középkori településtörténetét feldolgozó kötetet, nyilván egyetért velem. Akkoriban ilyenek voltak az első dolgozatok, nem tudom, hányan mernék beültetni tanítványainkat egy Domanovszky-vagy egy Mályusz-szemináriumra, de talán magunk is megfontolnánk, hogy vállalkozhatunk-e erre, ha lenne rá lehetőség.

Zsoldos Attila (1962) – történész, tudományos tanácsadó, MTA BTK, Történettudományi Intézet, zsoldos.attila@btk.mta.hu

¹ Jakó Zsigmond: *Írás, levéltár, társadalom. Tanulmányok és források Erdély történelméhez*. Szerk. Dáné Veronka, Fejér Tamás, Jakó Klára. (Magyar Történelmi Emlékek – Értekezések) MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Bp. 2016. 884 old.

Jó lenne tudni: a kötet anyagának összeállítása után szóba került-e a szerkesztők megbeszélésein, hogy voltaképpen egy olyan kötetet sikerült összeállítani, mely akár a „Bevezetés a történettudományba” alcímet is viselhetné. A kötet mindenesetre így is megjelenhetett volna. A levéltártörténettel foglalkozó írások ugyanis a történész nyersanyagát állítják a középpontba, a forráskritikai dolgozatok az anyag értelmezésének kereteit alakítják ki, a szűkebb értelemben vett történeti tanulmányok sorozata pedig maga az értelmezés.

Nem fogok itt és most minden tanulmányról beszélni, még csak nem is választottam ki néhányat, s még kevésbé olvasom fel a tartalomjegyzéket. Ehelyett inkább két olyan tényezőre hívnám fel a figyelmet, amelyek közös szátra fűzik fel valamennyi, a kötetben olvasható tanulmányt. És azt is kész vagyok elismerni, hogy nem ezek az egyetlen értelmezési lehetőségek, mások számára más elemek tölthetnek be hasonló szerepet.

Az egyik tényező, mely egységes egészzé rendezi számomra a kötet sokszínű írásait, Jakó Zsigmond rendteremtő képessége. A rend, amelynek Jakó a kialakítására törekedett, számomra úgy tűnik, nem cél volt a szemében, hanem eszköz. Annak eszköze, hogy el lehessen választani az értékest az értéktelentől. Ez motiválta az erdélyi levéltári anyag megmentése és feltárása érdekében konok következetességgel folytatott erőfeszítéseit, amelyekért, amint arról a kötet egyik írása tanúskodik, nem minden esetben kapta meg azt az elismerést, melynek pedig magától értetődőnek kellett volna lennie. A rendteremtés szándéka ismerhető fel szintén Jakó segédtudományi dolgozataiban, csakúgy, mint az egy-egy történeti témát kidolgozó írásaiban, amikor a múlt törött tükrének cserepeit rendezi el oly módon, hogy bepillantást nyerjünk az egykor volt valóságba.

A másik szempont, melyet kiváltképpen említésre méltónak találok, Jakó Zsigmond munkásságának az a vonása, hogy Erdély és a Partium múltja központi helyet foglal el ugyan életművében, ám azt mindig a Kárpát-medence egészének históriájába ágyazva és nem attól elválasztva vizsgálja. Történetírásában a Király-hágó földrajzi fogalom tehát, bármiféle erőszakolt szimbolikus jelentés nélkül. Amikor 1944-ben úgy döntött, hogy Kolozsvárt marad, nem ő zárkózott be Erdélybe, hanem a borzalmas 20. század zárta rá az ajtót, mely azonban csak szabad mozgásában korlátozta, történetírói horizontját nem szűkítette le a legcsekélyebb mértékben sem. Bárha minél többen követnék példáját! Kiváltképp most, amikor a viszonyok ebből a szempontból sokkal kedvezőbbek, mint Jakó életének nagyobb részében.

Ebben a reményben ajánlom minden érdeklődő és értő olvasó figyelmébe a kötetet.